



24 januari 2023

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

DE ASSOCIATE DEGREE CREATIEF GEBRUIKEN VOOR ALLERLEI ZAKEN DIE IEDERS AANDACHT VERDIENEN DENK MEE – VAN BO NAAR AD

1 Inleiding

Het is weer eens tijd om rond te kijken 'buiten de box' binnen ons onderwijssysteem. Dat wil zeggen dat we een paar voorstellen doen en gedachten ventileren die misschien nog niet echt passen in kaders en regelingen zoals die vooral wettelijk zijn vastgelegd. Maar wellicht kunnen we beleidsmakers en anderen die invloed op de vormgeving van dit systeem hebben, een zetje in de rug geven bij mogelijke aanpassingen ervan. Ook nemen we een paar zaken mee die steeds meer stof doen opwaaien. Het gaat dus om een mixture van 'creatieve' plannetjes en gedachten. Het betreft aanzetten, dus geen uitgewerkte scenario's, om alles meteen maar volledig dicht te timmeren. Er blijft meer dan voldoende ruimte over voor brede, smalle en heftige discussies, en het verdedigen van eigen meningen en belangen, want die insteek kenmerkt nu eenmaal elk debat in ons land¹.

2 Wat pakken we mee...

Wat nemen we mee hierbij? Een mooie mix dus, zo op voorhand:

- Leerroute via vmbo en havo-3 naar het mbo en dan de Ad...
- Praktijk en Ad, en minoren...
- Rekenen en taal...
- Lerarentekort en hybride docenten...

Hoe dit aan elkaar op een zinvolle wijze aan elkaar te koppelen, op te nemen in regionale netwerken bijvoorbeeld rond de regionaal gebundelde Ad-opleidingen, dat maken we hopelijk duidelijk in de volgende stukjes. Lees mee, stap voor stap en probeer de koppelingen ook zelf te smeden...

3 Van BO naar HO – de Ad...

Vanuit het basisonderwijs (BO) leiden vele wegen naar het hoger onderwijs (HO). Zo kunnen opleidingen na elkaar worden gevolgd, direct doorstromend, mogelijk op basis van specifieke regelingen maar vaak zonder meer vorm te geven. Denk aan het overstappen met havo-5 naar het vwo, maar ook met havo-3 naar het mbo. Het zijn schakeltrajecten, voor jongeren, met vaak een hele bewuste keuze. Maar als een jongere eerst het vmbo doet, daarna het mbo, om vervolgens via het hbo op de universiteit te geraken, dan noemt men het vaak 'stapelen', er vanuit gaande dat deze persoon op basis daarvan na het BO eigenlijk meteen het vwo had kunnen doen – en dan wordt met terugwerkende kracht getwijfeld aan het toen meegegeven advies, terecht of niet terecht. Het is dus maar net hoe je ernaar kijkt, als het gaat om langere leerwegen, toch ook wel met positieve

¹ We hebben het dus nu niet over 'internationalisering', om maar eens een breed onderwerp te kiezen. Zo duikt nu ineens bij het verdedigen van het gebruik van de Engelse taal in de ho-opleidingen de aanpak in Denemarken op. Daar had men het aanbod van Engelstalige Masters (dus niet per se Bachelors) ingeperkt om de verdere groei van de instroom van buitenlandse studenten te voorkomen. Maar omdat in bepaalde sectoren (niet alle) er nu toch een tekort aan gekwalificeerde hoog-opgeleiden dreigt te ontstaan, heeft de overheid die maatregel teruggedraaid. In Nederland wijzen belanghebbenden in de lopende discussies hierop, om te voorkomen dat de voorgestelde maatregelen alhier op tafel blijven liggen. Maar laat het wel zo zijn dat de Deense groei moet worden gefinancierd op basis van het 'vestzak-broekzak' principe want veel van de Masteropleidingen worden sterk ingekort, vaak van twee naar anderhalf jaar of zelfs een jaar. Daarmee blijven de uitgaven van de overheid gelijk, net als de inkomsten voor de instellingen, en dus ook de werkgelegenheid voor het ho-personeel. Maar goed, het gaat natuurlijk om het principe en niet om grotere budgetten.

effecten, of maar zich daarbij wel realiserende dat het hebben van omwegen juist wordt gezien als een vorm van tijdsverlies (en misschien '-verspilling').

Als het doel is (van de leerling, de ouders, de familie, de omgeving...) om in ieder geval in het hoger onderwijs terecht te komen, is voor een behoorlijk grote groep jongeren het kunnen gaan doen van een Ad-opleiding een interessante optie: 'Yes, een hbo-diploma met een eigen waarde!'. Twee routes zijn daarbij voor te schotelen na het BO aan die genoemde belanghebbenden:

- vmbo, naar het mbo en dan de Ad
- havo-3, naar het mbo en vervolgens de Ad.

Die overstap na havo-3 naar het mbo lijkt dus nu meer in beeld te komen, om met een mbo- of Ad-diploma een prima baan te vinden. Uiteraard is zijn er vmbo'ers die naar havo-4 willen gaan, om daarna een hbo-opleiding te gaan doen. Maar ook dan is de 2+2-route voor die groep nog steeds een uitstekende en zinvolle optie. Het is aan die vmbo'ers om af te wegen of in zo'n geval een weg via het praktische mbo dan wel via het theoretische havo² de beste is.

Het gaat erom dat het alom wordt geaccepteerd – en gepredikt – dat er drie ingangen voor het hoger onderwijs zijn. De leerlijnen naar de Ad horen daartoe en moeten in de komende tijd nog veel vaker op een eerlijke wijze worden gecommuniceerd. Met de Ad op zak zijn er ook weer allerlei leerwegen die stap voor stap zijn af te lopen, zeker in het kader van levenlang ontwikkelen te zien als een begrijpelijk scenario.

4 Praktische Ad-programma's - inzetten voor deze leerwegen – naar het hoger onderwijs

OK. Maar dan de volgende fase in onze beschouwing. Het is naast het hetgeen hierboven staat onderhand wel bij alle betrokkenen duidelijk geworden dat Ad-opleidingen in het algemeen praktisch worden ingestoken. Ze zijn nadrukkelijk aan het werkveld gekoppeld, met een duidelijk beroeps- en opleidingsprofiel, om studenten en werkgevers te laten zien dat de relevantie voor de arbeidsmarkt absoluut kan worden gegarandeerd.

Er wordt op dit moment ook weer beleidsmatig gediscussieerd over de tekorten op de arbeidsmarkt en de noodzaak om vooral het mbo en de status ervan te promoten. We hebben als Nederland nu en in de toekomst mensen nodig die in te zetten zijn in sectoren waarbij gewoon heel praktisch werk wordt verricht, ook met inzet van digitalisering, AI en vormgevingen die de werkzaamheden steeds vaker zullen beïnvloeden. 'Meedenkende en wapperende handjes' hebben we als land nodig, om het zo maar eens te zeggen.

Toch valt niet te ontkennen dat het de wens is van vele jongeren en ouders (en familieleden) om zo hoog mogelijk te reiken binnen ons onderwijssysteem. Dat betekent dat het dus zo snel mogelijk moet, linea-recta en op een zo jong mogelijke leeftijd – maar ook toch wel met ruimte om te genieten van het student-zijn. Dat is dus via een route die ergens eindigt in het hoger onderwijs en als het even kan bij een universiteit. Maar om te voorkomen dat zo'n weg via het vmbo/havo-3 en mbo steeds weer wordt gezien als een vorm van stapelen – ook als er onderweg onderbrekingen zijn – zou meer aandacht dienen te worden gegeven aan het feit dat het verwerven van het Ad-getuigschrift een prima entree tot de arbeidsmarkt levert. Daarna is nog van alles mogelijk, ook een switch naar een andere richting, om door te groeien naar hogere onderwijsniveaus als daarmee het 'levenlang ontwikkelen' een juiste invulling krijgt.

Het betekent als het ware een combinatie van het streven naar een graad in het hoger onderwijs en het kunnen profiteren van de groeiende vraag naar vakmensen die theorie en praktijk prima aan elkaar weten te koppelen. Dat lijkt toch een mooie boodschap in de richting van veel jongeren en hun 'directe omgeving'.

5 Voorlichting + rekenen, taal + andere vakken die zorgen oproepen – gebruik de Ad(ers)

Met de sterk groei van het Ad-aanbod en de aandacht die deze opleidingen meer en meer krijgen wordt ook duidelijk dat we met een specifieke doelgroep te maken hebben. Veel van de studenten maken in korte tijd een opmerkelijke groei door, persoonlijk en qua beroepscompetenties. Dat wil zeggen dat ze zonder meer ambassadeurs kunnen zijn van de Ad en daarmee van het hoger onderwijs.

² Er komen ook wat meer 'techniek-havo-opleidingen' en 'beroeps-havo-scholen', dus een cross-over van havo en 'mbo', gericht op de doorstroom naar het technische hbo resp. het hbo in het algemeen.

Maar we durven ook te stellen dat er daarmee ook in rap tempo 'regionale gemeenschappen' rond de 'Ad-Colleges' aan het groeien zijn. Daarvan maken naast de jonge studenten ook de docenten, de coördinatoren, de managers, de bedrijven, de mbo-scholen, de werkenden die studeren, de personeelsfunctionarissen, de begeleiders op school en in het bedrijf, de gemeentes, de (private) partners en nog veel meer 'stakeholders' deel uit. Dat houdt in dat binnen zo'n regionale samenleving Ad-opleidingen een steeds groter deel van de beeldvorming uitmaken – dus dat men met z'n allen heel goed weet 'wat ze met de Ad in de kuip hebben'.

Dat scenario moet en kan zonder meer worden uitgebuit. Als we kijken naar de Ad als een doel binnen het hoger onderwijs voor degenen die na het basisonderwijs de beroepsgerichte route gaan volgen, zijn er kansen om veel van de genoemde 'stakeholders' te betrekken bij allerlei doelgerichte activiteiten. We noemen er maar gewoon een paar, uit de losse pols:

- Ad-studenten kunnen in een keuzevak worden ingezet voor het geven van voorlichting aan leerlingen van de basisscholen en van het vmbo (denk aan jaar 1) over de Ad en de route.
- Docenten van de Ad-opleidingen kunnen contacten onderhouden met collega's van de basisscholen en de vmbo-scholen over de kracht van de Ad als zodanig.
- HRM-managers en 'werkplekbegeleiders' van bedrijven die stagiairs, duale studenten, afstudeerenden en andere Ad'ers in beeld hebben, kunnen voorlichting geven aan leerlingen van het basisonderwijs en vmbo over allerlei beroepen en over de banen die er op niveau 5 zijn.
- Alumni van Ad-opleidingen zijn in te zetten voor activiteiten die gericht zijn op kleinschalige projecten voor leerlingen van de basisscholen.

Maar zoals in de kop van deze paragraaf staat, diverse (deel)groepen van die stakeholders kunnen ook het een en ander betekenen als het gaat om het duidelijk maken dat vakken als rekenen en taal vaak mede de basis vormen voor Ad-opleidingen en de bijbehorende banen. Natuurlijk zijn daarbij ook ontwikkelingen rond de digitalisering, de groei van de AI-gestuurde werkzaamheden en het gebruik (en vaak ook misbruik, met allerlei gevaren) van sociale media mee te nemen. Ze mogen zich ervaringsdeskundigen noemen en laten we wel wezen, Ad'ers hebben veel gemakkelijker toegang tot allerlei groepen die prima hun weg binnen de 'beroepsroute' kunnen gaan vinden.

6 Onderwijs in BO, eerste fase vmbo (en havo-onderbouw...)... regionale netwerken

Een constructie die mede voortvloeit uit hetgeen hierboven is geopperd, is het maken van regionale netwerken met het zoveel mogelijk inzetten van de aangedragen doelgroepen en stakeholders. Dat houdt ook in dat de huidige en toekomstige regionale (mag ook in een grote stad zijn) vestigingen waar het Ad-aanbod is gebundeld, mogelijk een heel lang streepje voor hebben.

Zij kunnen de spil van het geheel zijn om als spin in het web de draden uit te rollen en het geheel draaiende te houden. Dat kan zeker met inschakeling binnen het programma van Ad-studenten gebeuren, voor 'management', 'events', 'logistiek', 'administratie', enzovoort.

Er is snel te komen tot een bruikbaar format hiervoor, als die regionale 'Associate Colleges' de handen ineenslaan. Basis-, vmbo- en havo-scholen kennen allemaal ook hun samenwerkingsverbanden. Er zijn schooldekanen en leerlingbegeleiders. Geld zal ook wel nodig zijn, maar de overheid die nu heel veel aandacht geeft het versterken van de beroepsgerichte sectoren kan best een structurele bijdrage leveren, net als de gemeentes. Dat moet toch wel lukken, lijkt het.

Ook hierbij een paar voorzetten als het gaat om activiteiten die binnen een regionaal netwerk zijn te plannen (naast wat nu al gebeurt):

- Organiseren van bijeenkomsten op de Ad-locatie.
- Netwerkbijeenkomsten van het regionale bedrijfsleven houden,
- Meeloopprojecten voor vmbo en onderbouw havo met Ad-studenten vormgeven.
- Help- en vraag-desk in stand houden.

Een interessante rol hierbij lijkt ons ook weggelegd voor de docenten die tevens in het werkveld een functie hebben – of omgekeerd – dus voor de persoon die in recente publicaties als de 'hybride docent' wordt betiteld. Juist zij kunnen in de regionale netwerken allerlei bruggen slaan, 'being the best of both worlds'.

Misschien in dit kader een wat bijzonder punt maar er zijn best veel 'hybride experts' te vinden die nog maar een paar jaren van hun pensioen af zitten. Ze hebben veel ervaring, kunnen in dit netwerk

allerlei ontwikkelingen volgen en analyseren, en kunnen mogelijk ook functioneren als mentoren van de hybride docenten.

7 Ook nog even andere bronnen en aanzetten voor o.a. de hybride docent

Tot zover. Echter, er zijn eigenlijk ook in recente plannen van de overheid aanzetten te vinden rond die 'hybride docenten', als we het daar specifiek over zouden moeten hebben – binnen hetgeen we hier algemeen aan de orde hebben gesteld. Inspiratie kan op vele manieren ergens vandaan worden gehaald, dat is wel duidelijk. Daarom twee korte stukken, met teksten uit de plannen.

7.1 LLO Taskforce

Er is geld van de overheid voor onderwijsinstellingen om binnen bepaalde sectoren te gaan bezien hoe de samenwerking met het werkveld nog beter kan worden ingericht, als het gaat om de vormgeving van het 'levenlang ontwikkelen'. Daarbij wordt dan gedacht aan het goed gaan onderzoeken welke structuur past bij bekostigde instellingen om werkenden te scholen, in allerlei contexten – ook als het gaat private activiteiten. Een aspect daarbij is het inschakelen van personen die een bijdrage leveren aan het leer- en scholingsproces:

'activiteiten gericht op de ontwikkeling van het aanwezige menselijk kapitaal door middel van deskundigheidsbevordering onder docenten, examenfunctionarissen, onderzoekers en ondersteunend personeel of door het aanstellen van personeel met de benodigde capaciteit en expertise'

Het gaat bij het inzetten van mensen die deels in het werkveld bezig zijn, met specifieke taken, het begeleiden van nieuwkomers, het intern scholen van teams en meer van dat soort zaken. Zij kunnen door de instelling op basis van deze expertise een deel-aanstelling krijgen, voor allerlei onderwijseenheden die een dusdanige praktische component kennen dat ook gebruik is te maken van 'werkplek-leren', dus 'work-based learning'. Deze 'hybride docenten' slaan als het ware de brug tussen de theorie en de praktijk.

De LLO Taskforce is al begonnen maar er zijn nog een paar 'rondes' te gaan. Het wordt dus even afwachten wat de hier genoemde doelstelling gaat opleveren, maar het kan leiden tot nieuwe en effectieve constructies.

7.2 Toekomstverkenningen mbo, hbo en wo

Een rapport dat mogelijk veel kan gaan losmaken binnen het mbo, hbo en wo (de 'waaier van Dijkgraaf', al vinden we het gebruik van het begrip 'spectrum' veel mooier) – naast de internationalisering – is de uitkomst van de zgn. toekomstverkenningen. In dat document worden drie scenario's geschetst, met elk hun eigen sterke punten. Maar omdat ze toch op bepaalde onderdelen uiteenlopen, zal het behoorlijk lastig worden om 'prima en eerlijke chocolade' van te maken, met acceptabele smaken.

Ook in dit rapport komt de hybride docent voor, als een speler op de arbeids- en scholingsmarkt. Hier een passage die deze functionaris betreft:

'Binnen de instellingen hebben docenten een cruciale rol in (de kwaliteit) van het onderwijs. Hun rol verandert in elk van de drie perspectieven. In een meer flexibel curriculum vervullen zij – naast het overbrengen van vakinhoudelijke kennis – vaker coachende en begeleidende rollen. Dat vraagt een investering in professionalisering, zowel op individueel als teamniveau: voldoende ontwikkelaanbod, maar ook tijd en ruimte om daaraan deel te nemen. In het economisch perspectief wordt de rol van (werkplek)begeleiding belangrijker.

Voor praktijkgerichte vakken is het hybride docentschap de norm, waarbij de docent met één been in het bedrijfsleven staat. In het samenlevingsperspectief zijn docenten(teams) belangrijke bewakers van onderwijskwaliteit: de wensen van studenten centraal stellen leidt niet per se tot coherente onderwijsprogramma's en goed onderwijs.'

Het betreft dus het scenario waarbij het opleiden nadrukkelijk is gebaseerd op wat er in het werkveld speelt, verandert, aangepast wordt en derhalve op het kunnen 'bijbenen' van de dynamiek die de arbeidsmarkt steeds vaker kenmerkt. Voor de eenheden die nadrukkelijk op de praktijk zijn en worden geënt, is het hebben van die hybride persoon aanbevolen. Overigens kan het ook iemand zijn die naast het zijn van een werkende met een (ander) been in de onderwijswereld staat... Het is dan een kwestie van het opstellen van een goed arbeidscontract.